

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Yme of pph

891.71

4-96

ՅԵՐԿՐԻ
ԽՈՐՔԵՐՈՒՄ

391.71
4-25

Ս. Ն. Մ. ԵՌԵՎԱՆԻ ԱՆՏՐԱԿՆԵՐ ԱՆՏՐԱԿՆԵՐ ՀՐԱՏԱԲԱՆՉՈՒԹՅՈՒՆ

1926

11.915

25 SEP 2008

№ 1

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑԻ ԳՐԱՇԱՐՔ

№ 1

25 NOV 2010

Ա. ԿՈՒՊՐԻՆ

891.71

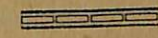
4-96

Կր.

== Յ Ե Ր Կ Ր Ի ==

Խ Ո Ր Ք Ե Ր Ո Ւ Մ

Թարգմ. ԱՄԵՌԻ

А. КУПРИН
В НЕДРАХ ЗЕМЛИ
На армянск. яз.

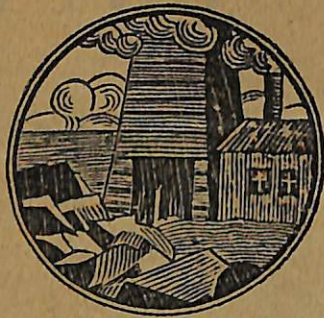
100
7.3-

Центральное Издательство Народов Союза С. С. Р.
Москва, Никольская, 10.

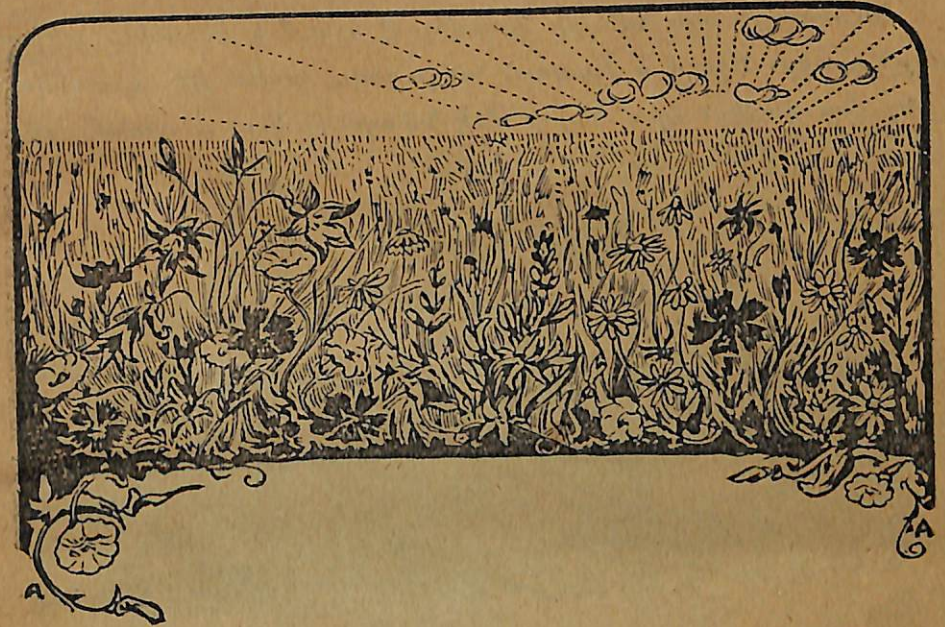
Ս. Խ. Հ. Մ. ԺՈՂՈՎՈՐԴՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՄՈՍԿՎԱ 1926

31 MAR 2014

Կլիշեները տրամադրել է Գ. Ֆ. ՄԻՐԻՄԱՆՈՎԻ հրատարակչությունը.

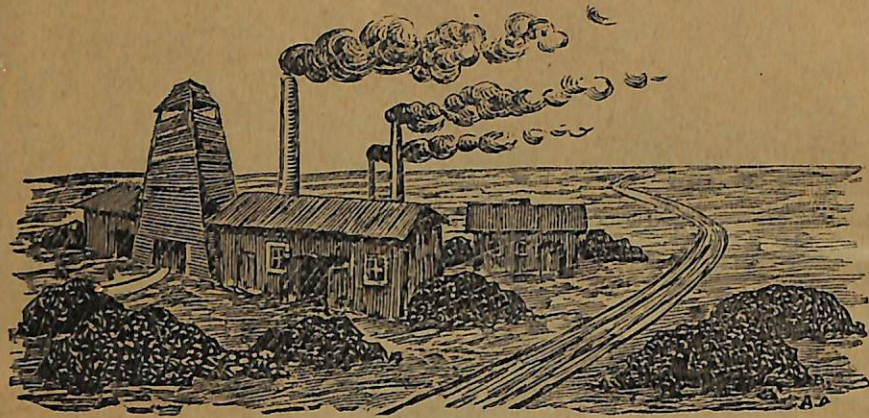
Բոլոր կլիշեները փորագրված են փայտի վրա

Գարնանային կանուխ առավոտ է—զով և պարզ յեղանակ։
Յերկնքում ամպի կտոր չկա։ Արևի հրավառ գունդը նոր է դուրս
յեկել, և հորիզոնի վրա դեռ ծփում են քնքույշ, վարդագույն ամ-
պերի քուլաներ։ Ընդարձակ հարթավայրը արևի շողերի տակ փայլ-
վում է շաղ տված վոսկեփոշու նման։ Թավ բույսերը սրսփում
են լուսադեմի զեփյուռից, իսկ ցողը ծաղիկների վրա շողում է
ինչպես ցրիվ յեկած մարգարտե մանյակ։ Հարթավայրը ծփին է
տալիս յերփներանգ ծովի նման։ Պայծառ շուշանները բյուրեղի
բաժակների պես բացել են իրենց բերանը և դեմ արել հովին։
Մանուշակները իրենց կապույտ աչքերը հառել՝ կարծես կարոտ են
քաշում սիրալիք գգվանքի, և զեփյուռը շոյում, փսփսում է նրանց
սկանջին։ Քաղցր բուրմունքը բռնել է ամեն տեղ։ Ամեն ինչ
ձգտում է արևին, ամեն ինչ առանձին թարմութուն է ստացել։

Քնից սթափված հարթավայրը բացել է իր ամբողջ ծոցը արևի կենսառատ շողերի տակ: Վերևում, յերկնակամարի վրա սարյակները ճախրում են, ծվծվում, իսկ անհանգիստ ճպուռները վաղուց արդեն սկսել են իրենց միալար, անհոգ մեղեդին:

Հուսաբացի այդ հմայքը վրդովելով՝ ճչում է հեռավոր ածխահանքի շչակը: Ճչում է խուպոտ, անդադար, ասես թե գալարվում է ինչ վոր ցավից: Նրա ձայնը մեկ նվազում, կուլ է գնում գետ-

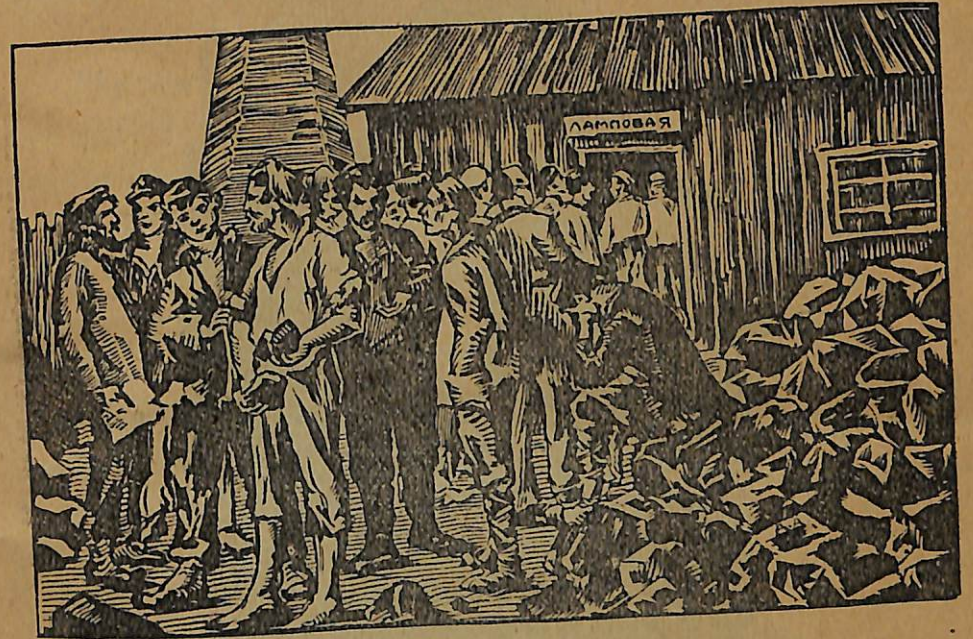

նի տակ, մեկ դուրս պրծնում ավելի թափով, ավելի անուսապ-

Հսկա, կանաչին տվող հարթավայրի հեռավոր ափին միայն մի հանք կա, վորի սև ցանկապատերն ու դաժան վիշկաները վկայում են մարդու և մարդկային աշխատանքի մասին: Յերկար, կարմիր, մրածոր ծինելույցները փնչում են՝ առանց մի բոպե հանգստի, վիժելով ծխի վիթխարի խրճեր: Հեռվից լսելի են մուրճերի հաճախակի զարկերը, յերկաթի զնգոցը և շղթաների հարատև շառաչը:

Հենց հիմա պետք է կատարվի ածխափորների փոխարինումը, հերթապահ բանվորների խումբը իջնելու յե հանքը՝ մյուսներին դատար տալու համար: Հարյուրավոր մարդիկ խոնվել են հանքի բակում, վորի պատերը կազմվել են ածուխի թմբերից: Սև, ածխակուր, շաբաթներ շարունակ անլվա դեմքեր, ամեն տեսակի և գույնի ցնցոտիներ, պատառոտված տրեխներ, հնամաշ վոտնամաններ, կրկնակոշիկներ, կամ ուղղակի բոբիկ վոտքեր, — այս բոլորը միախառնված՝ կազմել են խայտաբղետ մի զանգված:

Բայց քիչ քիչ՝ բազմությունը նվազում է: Մարդկային զանգվածը հոսում է դեպի մի նեղ դուռ, վորի ճակատին կպցրած է մի տախտակ՝ «ճրագարան» մակագրությամբ: Ճրագարանը լիքն է բանվորների խիտ խմբերով: Տասը մարդ անդադար ձեթ են ածում ցանցավոր պահպանակների մեջ դրված ճրագները և դարսում սեղանին:

Ամեն մի հանքափոր, ճրագը ստանալով, անցնում է մի ուրիշ սենյակ, ուր գրում են նրա անունն ու ազգանունը, իսկ յերկուսը խնամքով խուզարկում են, վոր մի գուցե բանվորները իրենց հետ հանքը տանեն ծխախոտ, լուցկի:

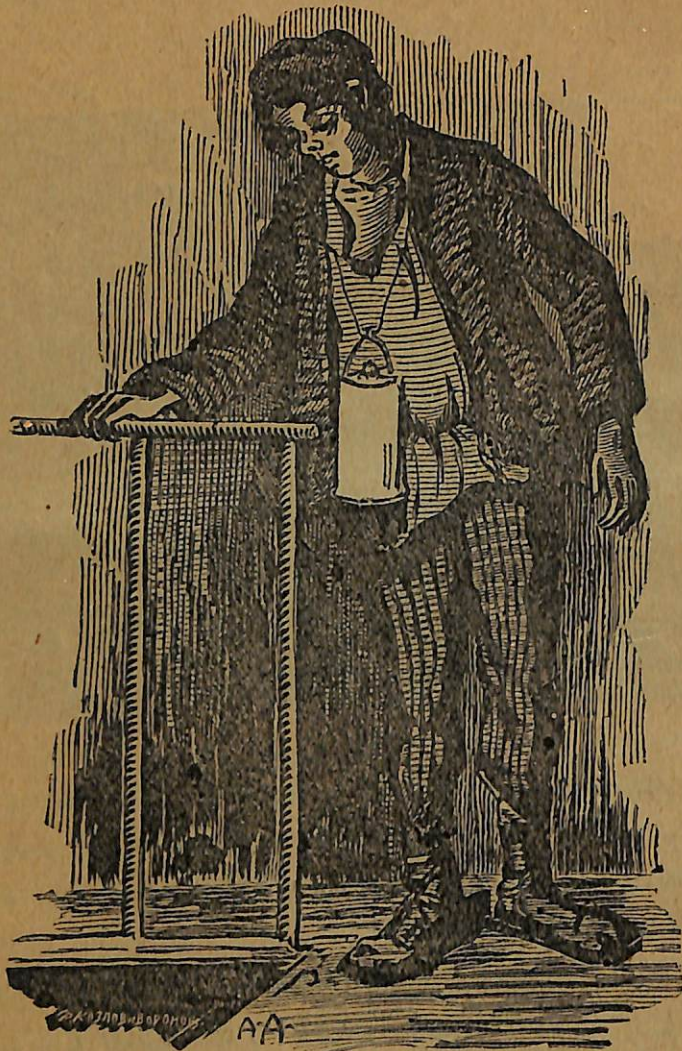
Չգտնելով արգելված նյութեր, կամ ավելի ճիշտ՝ չկարողանալով գտնել, խուզարկուն գլխի թեթև շարժումով կարուկ ասում է— «անցիր»:

Յեվ այդ դեպքում միայն՝ հանքափորը անցնում է գլխավոր միջանցքը:

Միջանքում յեռում են փոխարինվող բանվորների խմբերը: Այստեղ փորված է քառակուսի մի հոր: Հորի միջից մարդկային

բեռով բարձրանում ե յերկաթե մի զամբյուղ, վորին զուգընթաց, դրդալով յերկրի խորքն ե սլանում շղթայակապ մի ուրիշ զամբյուղ՝ իր հետ տանելով նույնպես մարդկային բեռ:

Հսկա զամբյուղը՝ ասես թե հրաշքով՝ գուրս ե թուշում յերկրի

տակից, իր հետ բերելով վագոնետներ, վորոնց մեջ դեռ խոնավ են ածուխի նոր պոկված կտորները: Մի ակնթարթում բանվորները գատարկում են զամբյուղը և ըջում վագոնետները դեպի բակ: Դատարկված զամբյուղը իսկույն լցվում ե մարդկանցով: Յեկեքտրա-

կան զանգի միջոցով տրվում ե ազդանշանը, և զամբյուղը սոսկալի դրդոցով ցած ե նետվում՝ ու կորչում աչքից, թաղվելով յերկրի ծոցը:

Անցնում ե մեկ, յերկու րոպե: Տիրում ե լուսթյուն: Շաշում են միայն ճախարակները և ճանշում մագլցող շղթան: Դուրս ե գալիս մյուս զամբյուղը—բայց արդեն բերում ե վոչ թե ածուխ, այլ թաց, սև, ցրտից դողացող մարդկանց խմբեր, վորոնց կարծես դուրս ե փղձկել ստորյերկրյա աշխարհը՝ սոսկալի ուժով:

Յեվ մարդկանց ու ածուխի այդ փոխառփոխ արտավիժումը կատարվում ե դեռ յերկար, արագ, միորինակ՝ վորպես վիթխարի մեքենական մի ընթացք:

Վայսկա կոմակիրը,—կամ ինչպես հանքափորներն եյին սիրում անուշներին պոչ կցել,—Մողեսը՝ կանգնել եր քառակուսի հորի բերանի մոտ, վոր մերթ մարդիկ, մերթ ածուխ եր փղձկում, և զարմանքով, բերանը կիսախուփ՝ դիտում եր վիհը:

Վայսկան տաներկու տարեկան մի տղա յեր՝ ածուխից ամբողջովին սևացած այտերով: Նրա անմեղ, կապույտ աչքերը կլանում եյին ամեն ինչ հետաքրքրությամբ: Նրա սևակուր դեմքի վրա քիթը մի փոքրիկ, մրտա վիշկա յեր:

Վայսկան ել ե հիմա իջնելու հանքը, բայց նրա խմբի մարդիկ դեռ չեն հավաքվել, և նա սպասում եր:

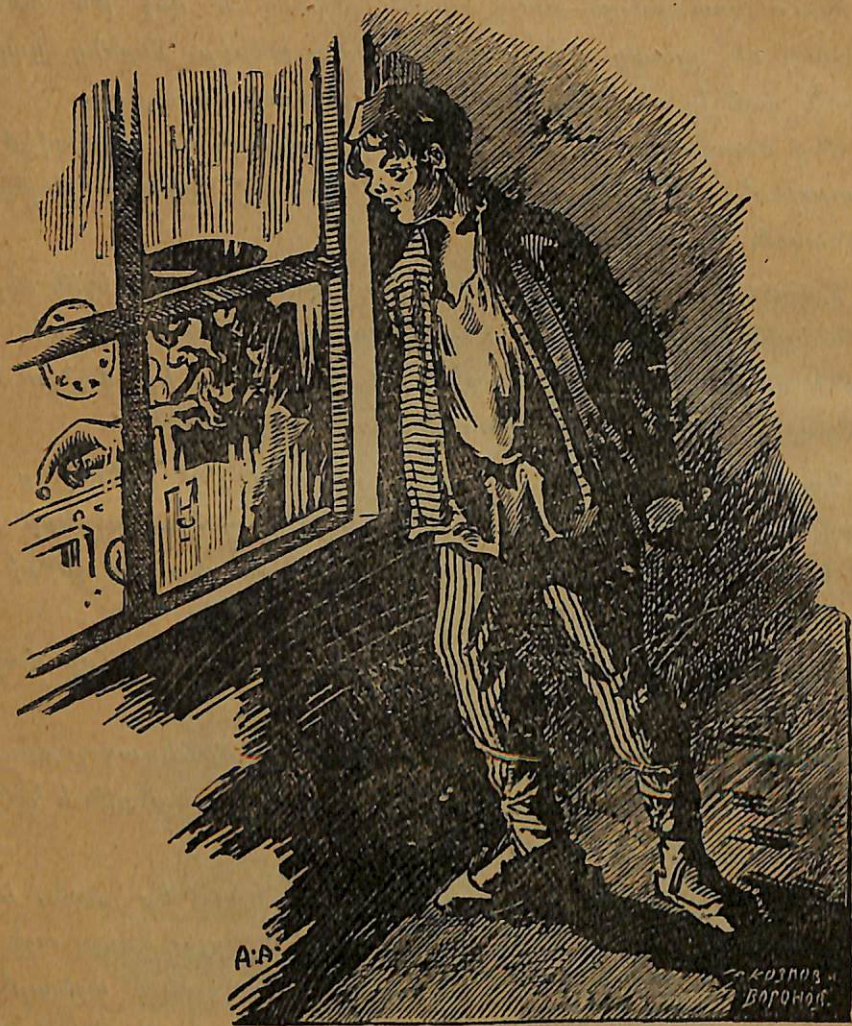
Ընդամենը կես տարի ե, ինչ յեկել ե նա մի հեռավոր գյուղից: Դեռ մինչև հիմա նա չի ընտելացել ծանր աշխատանքին և հանքափորների սովորություններին ու կենցաղին:

Հանքի դաժան ու բարդ աշխատանքը ճնշում եր նրան, և նա հանքը պատկերացնում ե մի ինչ վոր ստորյերկրյա մռայլ աշխարհ, վոր լիքն ե թաքուն ուժերով ու սարսափներով: Այդ աշխարհում, նրա կարծիքով, ամենից խորհրդավորը, անկասկած, մեքենավարն ե:

Ահա նստել ե նա կաշվե կեղտոտ բաճկոնը հագին, թավ միջուրով և քթին վոսկե ակնոցներ: Նա շարունակ ծխում ե: Վայսկան դիտում ե նրան ապակյա փեղկից:

Այդ ինչ տեսակ մարդ ե: Բայց նա մարդ ե արդյոք: Ահա նա, անշարժ նստած, ծխամորձը շարունակ բերանին՝ ուղղում ե լծակ-

ները, և մեքենան սկսում է զղրղալ: Չամբյուղը շղթաների շա-
չյունով, ցնցելով ամբողջ փայտաշեն տախտակամածը, կատաղի
արագությամբ ցած է սլանում դեպի հորը: Չարմանք... Իսկ ինքը
նստել է և ծխում է նորից, վորպես թե վոչինչ չի պատահել: Ուղ-

ղում է նորից մի ուրիշ լծակ, կցում պողպատե բանալին—և մի
ակնթարթում ամեն ինչ լուռ, քարանում է:

— Գուցե նա կախարդ է,— մտածում էր վայսկան, զգալով
զաղտնի մի սարսուռ:

կար նաև մի ուրիշ խորհրդավոր և մեծ իշխանություն ունե-
ցող մարդ,— դա՛ ավագ հանքավոր Պավել Նիկիֆորովիչն էր: Նա տեր
ու տնորեն էր ստորյեղկրյա խոնավ, խավար թագավորության, ուր
ցաք ու ցրիվ պեծին են տալիս աշխատող բանվորների ճրագները:
Այդ մարդու հրամանով է, վոր փորվում են նոր միջանցքներ և
կառուցվում պատնեշներ:

Բայց վայսկայի կարծիքով, մեքենավարից և ավագ հանքավորից
ավելի ազդեցիկ է հանքի տեսուչը՝ Ֆրանսացի կարլ Ֆրանցեիչը:
Նա կարող է անել ամեն ինչ, չկա մի բան աշխարհում, վոր հպա-
տակ չլինի նրան:

— Ե՛, Մոդե՛ս, գալի՛ս ես թե չե, — լսեց վայսկան մի խռու-
պոտ ձայն:

Նա ցնցվեց, նետվեց դեպի զամբյուղը: Իջնում էր բանվորնե-
րի այն խումբը, վորի հետ պիտի իջներ նաև վայսկան և աշխա-
տեր վարպետի ձեռքի տակ: Իսկապես ասած, նա ունեւր յերկու
իշխանավոր. Իվան ապին և Միշո Մախրովը: Նրանց հետ էր ապ-
րում վայսկան միևնույն խցում և նրանց հետ էլ աշխատում էր
շարունակ:

Չամբյուղի մեջ վայսկայի հետ տեղավորվեցին նաև հինգ
մարդ: Տրվեց ազդանշանը, անցավ մի ակնթարթ՝ և վայսկան կար-
ծես թևեր առավ:

Աղմկելով և սրնթաց, իջնում էր զամբյուղը դեպի ցած՝ հորի
ցեմենտե լերկ պատերով:

Հետո միանգամից մի թանձր խավար պատեց: Հագիվ փայ-
լում էյին լուռ հանքավորների ճրագները: Չամբյուղը դեռ շարու-
նակում էր իջնել՝ մերթնդմերթ ուժեղ ցնցումներ տալով: վայս-
կային թվում էր, վոր սլանում է վոչ թե դեպի ցած, այլ դեպի
վեր: Այդպիսի խափանք են զգում այն մարդիկ, վորոնք սովոր չեն
հանքին, և զամբյուղը իջնելիս՝ նրանց թվում է, թե շարունակում
են թռչել հակառակ ուղղությամբ: Բայց վայսկան դեռ յերկար
ժամանակ չեր կարողանում թափ տալ իրենից այդ խափանքը, չնա-
յած վոր կես տարի հանքում աշխատում էր, և ամեն ժամանակ,
զամբյուղը իջնելիս, նրա գլուխը պտավում էր և սիրտը խառնում:
Չամբյուղը սկսեց դանդաղել իր ընթացքը և կանգնեց հատա-

կին: Վերևից դեպի ցած եյին հոսում սառյեղկրյա աղբյուրները, և հանքափորները շտապով դուրս եյին նետվում գամբյուղից, վոր խուսափեն այդ անձրևից:

Մի քանի բանվորներ, մոմած շապիկներ հագած, գլխներին պահպանակները դրած՝ շտապ շտապ բարձում եյին գամբյուղը՝ լիքը վազոնետներով: Իվան ապին մեկին վողջունեց. «Բարո՛վ, Բա՛շո», բայց նա նրան չպատասխանեց, և խումբը ցրվեց զանազան կողմեր:

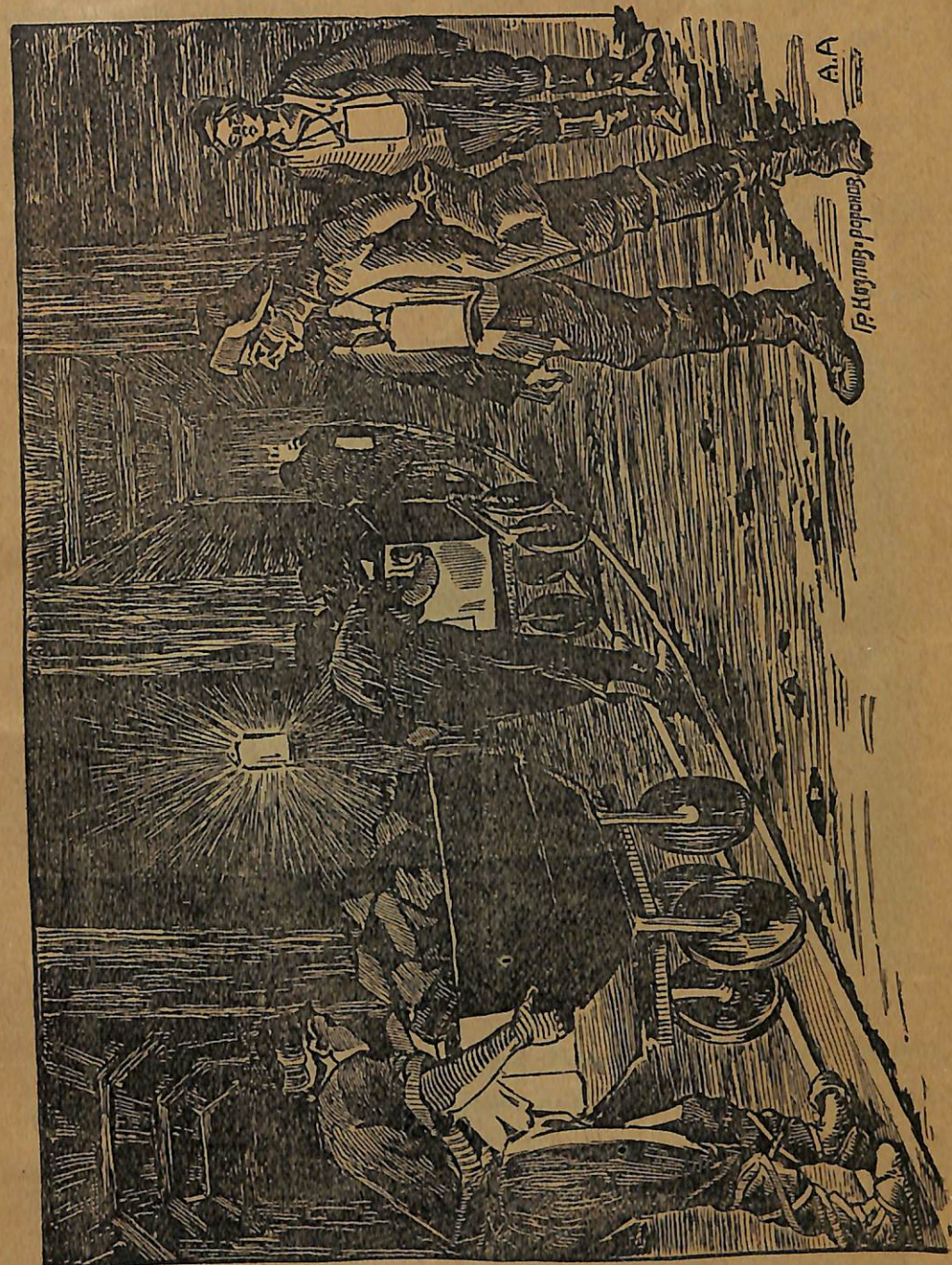
Ամեն անգամ, յերբ Վայսկան զգում եր, վոր գտնվում է գետնի տակ, նրա սիրտը լցվում եր մի լուռ, անասելի թախիծով:

Յերկար, խավար միջանցքները նրան թվում. եյին անվերջ՝ չեզոք պեծին եյին տալիս ազոտ, կարմիր ճրագները, վորոնք մերթ կորչում եյին խավարի մեջ, մերթ նորից հայտնվում: Ողբ խոնավ եր, ծանր և ցուրտ: Քայլերը հնչում եյին խուլ և տարորինակ: Յերբեմն լսվում եյին պատերից թափվող ջրի կարկաչները: Սյդ բոլորի մեջ Վայսկան սպաննալի, աղետալի մի բան եր տեսնում:

Վայսկան հետևում եր Իվան ապորը և Մախրովին:

Նրանց ճրագները որորվում եյին և ազոտ լուսավորում միջանցքի գորշ պատերը: Մնց ու դարձ անող բանվորների շվաքները մի առանձին այլանդակությամբ մազլցում եյին պատերի վրա: Ակամայից՝ Վայսկան մտաբերում եր այն արյունոտ և խորհրդավոր դեպքերը, վոր պատմում եյին հանքի մասին: Ահա այստեղ է միջանցքը մի որ փուլ յեկել չորս բանվորների զլխին:

Պատմում եյին նույնպես մի ուրիշ ծերունի բանվորի մասին, վորը, շատ տարիներ առաջ, մոլորվել եր այս միջանցքներում, չնայած վոր նա գիտեր հանքի բոլոր մանվածապատ խոռոչները իր հինգ մատերի պես: Նրան գտան միայն հինգ որ հետո՝ սովից ու ժաթափ և խելագար: Ասում են, վորպես թե «մեկը» նրան հրել է պցել մոլորության մեջ և կապել նրա միտքը, վոր չկարողանա դուրս գալ: Ահա այդ անհայտ «մեկը», այդ սարսափելի խավարը անկասկած գեռ շրջում է հանքի հորերում և կլանում մարդկանց: Բայց նրա մասին վոչ մի հանքափոր չի ուզում մտաբերել՝ վոչ զգաստ և վոչ ել հարբած ժամանակ: Յեվ ամեն անգամ, յերբ Վայսկան իր

խմբի բանվորներին հետ հանքն և իջնում՝ նա սարսափով հիշում և այդ խորհրդավոր «մեկին» մասին, ու թվում և թե մի ցուրտ, ծանր ձեռք սեղմում և նրա ուսերը:

— Հը՛, Միշկա, քեֆդ վոնց և,—հարցրեց Իվան ապին, դառնալով դեպի Մախրովը:

Մախրովը չպատասխանեց, այլ միայն զգվանքով թքեց ատամներին միջից...

Մինչև աշխատանքի վայրը՝ համարյա թե մեկ ու կես վերստ ճանապարհ էր: Յերկար ժամանակ խումբը գնում էր նեղ, խա-

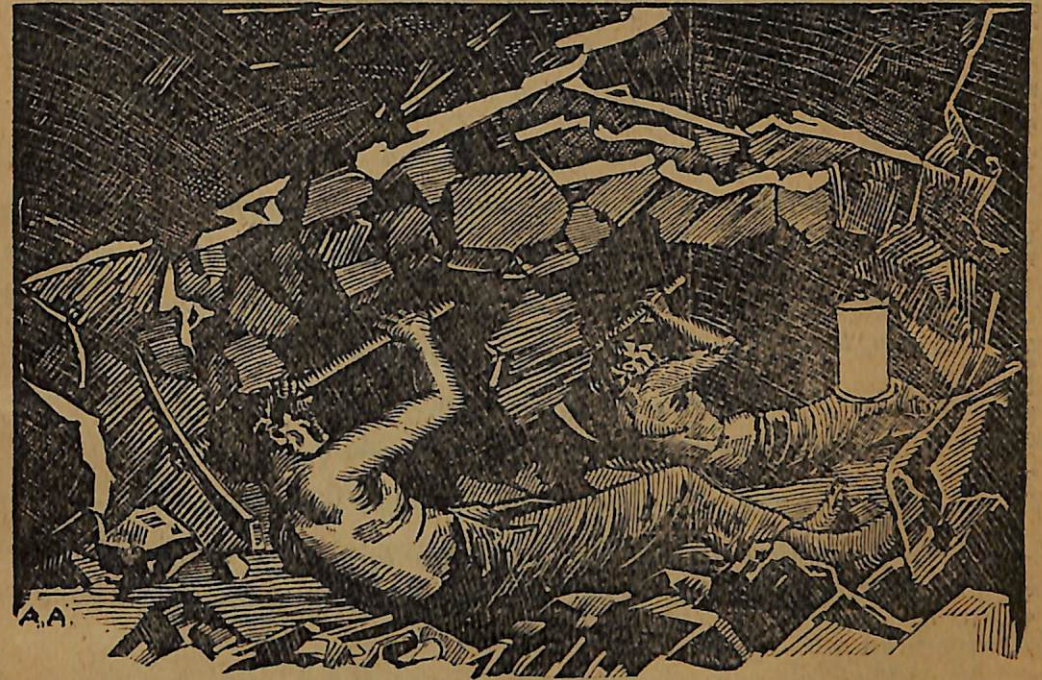

վար միջանցքներով: Յերբեմն հարկավոր և լինում կռնալ՝ առատադին չկաշելու համար: Ողբ ավելի ու ավելի ծանր և խոնավ էր դառնում:

Վերջապես նրանք հասան իրենց տեղը:

Այդ նեղ ու փակ տարածության մեջ աշխատելու համար հնարավոր չէր վոչ կանգնել, վոչ նստել: Բանվորները ածուխ պոկելու համար ստիպված էին աշխատել մեջքի վրա պառկած: Այդպիսի աշխատանքն ավելի դժվար էր քան վորև և այլ գործ: Իվան ապին ու

Մախրովը քիչ քիչ հանվեցին մինչև մեջքը, ճրագները կախեցին խոռոչում և պառկեցին աշխատելու՝ նրա լույսի տակ: Մախրովը իրեն լավ չէր զգում: Նա հիվանդ էր, նրա ամբողջ մարմինը տնջում էր, ասես թե մեկը ծակոտում էր նրան: Նրա թևերը դժվարությամբ էին շարժվում: Գլուխը այնքան ծանր էր, վոր կարծես արձիճով լիներ լեցված: Բայց և այնպես հանքափորը իր ինքնասիրությունը չէր կտորում, չէր տրտնջում և շարունակում էր աշխատել:

Հուռ, կենտրոնացած՝ նա խփում էր իր քլունգը ածուխի կարծր սալերին: Ժամանակ առ ժամանակ նա կորցնում էր իրեն: Ամեն ինչ մթնում էր նրա աչքին, ամեն ինչ թաղվում էր մշուշի մեջ— և իր խոռոչը, և՛ ածուխի կտորները, և՛ ընկերները, վորոնք աշխատում էին նրա կողքին: Նրա ուղեղը դառնում էր անզգա, բայց ձեռքերը սովորականի նման շարունակում էին կատարել իրենց գործը՝ խփելով քլունգը սալերին: Իր գլխավերևը ածուխի կտորները կտարելով՝ Մախրովը համարյա անգիտակցաբար կռնակի վրա

սողում եր ավելի ու ավելի խորը՝ բաժանվելով իր ընկերներին:

Ածուխի փշուրները քլունգի հարվածներից թափվում էին նրա քրտնաթոր յերեսին: Նա պոկում եր ածուխի ահագին կտորները և ածուխը վոտքերով դուրս նետելով, շարունակում եր աշխատել առանց մի ըոպե հանգստի: Վայսկան արդեն յերկու անգամ սայլակը բարձել և դադարկել եր ճանապարհի վրա, ուր կուտակում էին մոտակա միջանցքներից փորված ածուխը: Յերբ նա յերկրորդ անգամ վերադառնում եր՝ սարսուռով զգաց, վոր տարոնիանակ ձայներ են գալիս խոռոչից: Կարծես մեկը տնքում եր ու խզխզում, կարծես թե խեղդելիս լինեյին նրա կոկորդը: Սկզբում նա մտածեց, թե հանքափորներն են կովում: Նա վախեցած կանգ առավ, բայց լսեց Իվան ապոր մորմոքալի ձայնը, վոր կանչում եր իրեն.

— Ի՞նչ ես փետացել, լակոտ: Եստե՛ղ արի, շո՛ւտ:

Միշտ Մախրովը գետին եր տարածվել սարսափելի ջղաձգումների մեջ: Նրա դեմքը կապտել եր, փրփուրը տվել պինդ փակած բերանը, կոպերը լայն բացվել էյին, իսկ աչքերի տեղ յերևում էյին միայն ահագին, վոլորվող սպիտակուցները:

Իվան ապին կորցրել եր իրեն, նա մեկ բռնում եր Մախրովի սառը, դողող ջուն ձեռքը և գորովալիբ ձայնով ասում.

— Դե՛, Միշկա... բոլ ա... խե՛լքի արի, բան եմ ասում...

Դա լուսնոտի սարսափելի տեսարան եր: Մի ահռելի ուժ շարժում եր Մախրովի մարմինը: Նա այլանդակ պրկումներով քաշկռավում եր գետնի յերեսին:

Նա մերթ ողակում եր մեջքը աղեղի նման և հենվում կրունկներին ու գլխի վրա, մերթ տապալվում գետնին ու շարունակում թփրտալ, մերթ կծկվում եր, ծունկերը բերում մինչև միջուկը և մեթ փռվում փետացած, վորի ժամանակ սրափում եր նրա ամբողջ մարմինը:

— Ե՛ս ինչ պատահեց, ե՛ս ինչ պատահեց...— փնթփնթում եր Իվան ապին վախեցած,— դե՛, Միշկա, բոլ ա... Լսի՛... ախր եղ վոնց միանգամից... Սպասի՛, Մողե՛ս,— դարձավ նա հանկարծ վայսկային,— դու եստեղ մտիկ տուր, յես գնամ մարդ բերեմ:

— Ապի՛, բա յես վո՞նց անեմ,— տրտնջաց վայսկան ատամներին միջին:

— Շատ մի՛ խոսա: Ասում են նստի՛՛ պրծավ գնաց,— սաստեց Իվան ապին:

Նա շտապ վերցրեց իր բաճկոնը և հագնելով վագեց դեպի միջանցքը:

Վայսկան մնաց մենակ՝ թավալ տվող լուսնոտի մոտ: Նա յերկար ժամանակ կուչ եր յեկել մի անկյունում և սարսափից սմքել: Բայց կամաց կամաց լուսնոտը ել չեթ թափահարվում: Հետո խըռպոցը դադարեց, կոպերը ծածկեցին սարսափելի սպիտակուցները և հանկարծ Մախրովը, խորը հոգվոց հանելով, ձգվեց անշարժ:

Այժմ վայսկան ավելի սաստիկ վախեցավ. «այս ի՞նչ ե, չլինի՞ թե մեռավ», մտածեց յերեխան, և այդ տպավորության տակ նրա մարմինը փշաքաղվեց: Ծնչակտուր սողալով՝ նա մոտեցավ հիվանդին և շոշափեց նրա մերկ կուրծքը: Հիվանդը սառն եր, բայց կուրծքը դեռ յելնում և իջնում եր՝ հաղիվ նկատելի:

— Մախրով ապի, ա՛ Մախրով ապի,— շշջաց վայսկան:

Մախրովը չպատասխանեց:

— Ապի, այ ապի, վե՛ր կաց: Թո՛ղ քեզ տանեմ հիվանդանոց: Ապի...— Մոտակա միջանցքում լավեցին շտապ քայլեր: «Իվան ապին յես եկավ», մտածեց վայսկան թեթևացած:

Բայց դա Իվան ապին չեթ: Մի անձանոթ հանքափոր մտիկ տվեց խոռոչը՝ բռնելով ճրագը գլխի վերև:

— Ե՛յ, ո՞վ կա: Դո՞ւս եկեք, շո՛ւտ,— ճչաց նա հուզումնալից և հրամայական ձայնով:

— Յեղբայր— նետվեց դեպի նա վայսկան,— Մախրովին ինչ վոր բան ա պատահել... պառկել ա ու վոչինչ չի ասում:

Հանքափորը մոտեցավ Մախրովին:

— Ե՛յ, Մախրով, վե՛ր կաց.— ճչաց նա, ձիգ տալով հիվանդի ձեռքը: Վե՛ր կաց՝ ասում եմ: Յերրորդ միջանցքը փուլ ա եկե: Լսո՞ւմ ես...

Մախրովը ինչ վոր անհասկանալի հնչյուններ արձակեց, խըռխուաց, բայց աչքերը չբացեց:

— Դե՛, յես ժամանակ չունեմ՝ դրա հետ գլուխ դնելու,— բացականչեց հանքափորը անհամբեր,— ձե՛ն տու զրան, ա՛՛դա: Շո՛ւտ արա: Չար սհաթ ա, կարող ա ըստի յել փուլ գա, են վախտը կսատկեք մկների պես:

Յեւ յա կորով խավար միջանցում: Մի քանի բոպեյից նրա վտանաձայնը կտրվեց: Վայսկան կենդանի կերպով պատկերացնում է ամբողջ սարսափը: Ամեն բոպե կարող են փուլ գալ հողի անագին գանգվածները: Փուլ կգան և կճգմեն ամեն ինչ, ինչպես հասարակ ճիճուների: Կուզենաս ճշալ՝ բայց չես կարողանա բերանդ բանալ... Կուզենաս թափ տալ քեզ, բայց ձեռներդ ու վտաներդ հողի տակ են մնացել... Իսկ հետո՞ վրա կհասնի մահը... սարսափելի, անխնա, անխափան մահը...

Վայսկան հուսակտուր մոտ վազեց գետին տարածված հանքափորին և սկսեց բոլոր ուժով թափ տալ նրա ուսերը:

— Մախրո՛վ ապի, Մախրո՛վ ապի, դե վե՛ր կաց,— ճչում եր նա՝ ինչքան ուժ ուներ:

Նրա սուր ականջները աջ ու ձախ պատերի յետևից լսում են փախուստի խառնաշփոթ վտանաձայներ: Բանվորները սարսափահար փախչում եյին, շտապում դեպի վեր, դեպի յելքը: Մի բոպե վայսկան մտածում եր թողնել քնած Մախրովին ու փախչել, ազատել իր գլուխը: Բայց նույն բոպեյին նրան կաշկանդում եր մի ուրիշ, անբացատրելի, բարդ զգացմունք: Նա նորից սկսում եր աղետուր ճիչով ձիգ տալ Մախրովի ձեռները և թափահարել նրա գլուխը:

Բայց լուսնոտի գլուխը անզգա՛ վայր եր ընկնում մեկ աջ, մեկ ձախ, ձեռքերը նորից յետ փովում փայտի նման: Այդ բոպեյին վայսկայի աչքովն ընկավ ածուխի սայլակը, և նրա գլխում ծագեց մի լուսավոր միտք: Ուժերի արտասովոր լարումով նա բարձրացրեց ընկած մարմինը և բարձեց սայլակին, հետո ներս առավ կախ ընկած ձեռներն ու վտանները և սկսեց ձիգ տալ սայլակը դեպի դուրս:

Միջանցքները դատարկ եյին:

Հեռվից լսվում եյին փախչող հանքափորների վերջին վտանա-

ձայները: Վայսկան ուժ եր տալիս վտտքերին և հազիվ հավասարակշռութունը պահելով՝ հրում եր ծանր սայլակը: Նրա փոքր, մանկական թևերը թուլացել, թմրել եյին, շնչառութունը խզվել եր, աչքերը պեծին եյին տալիս:

Արդյոք կանգ չառնե՞լ մի քիչ, հանգստութուն չառնլ թևերին: «Չե՛, չե՛, չի կարելի», անխուսափելի մահը հետապնդում ե նրան, և նա զգում է արդեն իր գլխավերևը նրա սառը թևերի բաղխումը:

ինչ լավ է, մնաց վերջին զառիվերը, արդեն տեսնվում են ճրագի ազոտ լույսեր: Մոտ է յեղբը:

Մարդիկ խոնավել են զամբյուղի մեջ:

Շո՛ւտ, շո՛ւտ:

Ուժերի վերջին, հուսահատական մի լարում:

Ի՞նչ սարսափ... արդեն զամբյուղը բարձրանում է... Ահա նա

կորավ աչքից:

— Կաց, կաց...

Խուպոտ ճիչը թռչում է վայսկայի շրթունքներից, աչքերը մթա-
գնում են, չորս կողմը ամեն ինչ փուլ է գալիս, խորտակվում ան-
ուելի դղրդոցով...

Վայսկան ուշքի յեկավ միայն վերևը՝ արևի տակ: Նա պառ-
կել է վոչխարի փափուկ մորթիների վրա: Մարդիկ խոնավել են
նրա շուրջը: Մի հաստափոր մարդ շոյում է նրան: Հանքի տե-
սուչ կարլ Ֆրանցեիչը նույնպես այստեղ է: Նա հրճվում է սթափ-
ված յերեխայի հայացքով և նրա դաժան շրթունքները մըմնջում են
գորովալից:

— Oh, mon brave garçon! (ո՛, դու խիզախ տղա):

Իհարկե, վայսկան այդ խոսքերից վոչինչ չի հասկանում, բայց
նա արդեն նկատել է բազմության յետին շարքերում կանգնած
Մախրովի գունատ, ջղային դեմքը: Այն հայացքները, վոր այդ
յերկու մարդիկ լուռ փոխանակեցին՝ կապում է նրանց ամբողջ
կյանքը ամուր և քնքուշ հանգույցներով:

ԼԵՆԻՆՅԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Լույս են տեսել:

ԼԵՆԻՆ.— Պատգամներ յերիտասարդության:

ՍՈՑ. ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇԱՐԲ
Լույս են տեսել:

ՍՏԱԼԻՆ.— Գյուղացիական հարց:

Ն. ԵԼԻՉԱՐՈՎ.— Ի՞նչ վորոշեց կուսակց. XIV համագումարը:
ԿԼԱՐԱ. ՑԵՏԿԻՆ.— (Կենսագրությունը):

ԳՅՈՒՂԱՑԻԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Լույս են տեսել:

ԼԻՎԻՆՍԿԻ.— Գյուղատնտեսական հարկ:

ՊՈԳՅԱՊՈԼՍԿԻ.— Աստու կամքը թե՞ գյուղատն. գիտությունը:

ՅԱԶՎԻՑԿԻ.— Մարդկային բնակարանի պատմությունը:

ՎԼԱՍՈՎ.— Հողի մշակումը յերաշտի ժամանակ:

ԴՄԻՏՐՅԵՎԱ.— Տգիտությունը և մեհալափառությունը:

ԳՈՒԳԼԻՆ.— Փորոզ փայտից մինչև տրակտոր:

Լ. ԻՅՈՉԵՖՈՎԻՉ.— Գեղ կանգնի գերան կկոտրի (կոտպեր. մասին):

ԲՐԱՆՍՖՈՒՐԳ.— Ընտ. կենդանիների վար. հիվանդութ.

ՍԿՈՄՈՐՈՒՆՈՎ.— Լին ոգնությունը հիվանդ կենդան.

ԿՐԱՎՉԵՆԿՈ.— Թե ինչպես կարելի յե գյուղում ելեքտրականություն
անցկացնել:

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Լույս են տեսել:

ՍԵՄԱՇԿՈ.— Թոքախտ:

ՍՊԵՐԱՆՍԿԻ.— Մոր այբբենարանը:

ԲՐՈՆՆԵՐ.— Վեներական ախտեր:

ԳԻՆՍՖՈՒՐԳ.— Յերեխ. վարակիչ հիվանդութ.

ԽՈՐՀՐԳԱՅԻՆ ԳՊՐՈՑԻ ԳՐԱՇԱՐԲ
Լույս են տեսել:

ԵՍԻՊՈՎ.— Գյուղացիության պահանջները և խորհրդ. դպրոցի ծը-
րագիրը:

ԿՐՈՒՊՍԿԱՅԱ.— Լենինի պատգ. ժող. լուս. մասին:

ՏՅՈՒՐՅԱԿՈՒԼՈՎ.— Աղգային հարցը և դպրոցը:

ԿՐԱՎՉԵՆԿՈ.— Հասարակագիտությունը Լ աստ. դպրոցում:

ԿՐԱՎՉԵՆԿՈ.— «Թե ինչպես Սաքոն կարմիր բանակային դարձավ»
(մանկ. միջին և բարձր հաս.):

ՖՈԿՍ.— «Մինիստր մեկ ժամով» (մանկ.—
պատկերազարդ):

ՈՐԼՈՎԵՅ.—«Ճամբորդություն այերոպլանով» (մանկակ., տկե-պա-
րազարդ, միջ. հասակ):
ՄԱՄԻՆ-ՍԻՐԻՐՅԱԿ.—«Մոծակի և արջի մասին» (մանկ., պատկե-
րազարդ):

ԿՈՒՊՐԻՆ.—«Յերկրի խորքերում», (մանկ., պատկերազարդ, միջ.
և բարձր հասակ):

ՌՈՒԴԵՆ.—Պիոներ, պահպանիչ առողջությունդ.

ՈՐԼՈՎԵՅ.—Ֆիմիկոս կուզկան. (մանկ., պատկերազարդ, միջ. և
բարձր հասակ):

ՆԵՎԵՐՈՎ.—Ինչպես էլին ապրում տիկնիկները (մանկական, պատ-
կերազարդ):

Ի Ե Լ Լ Ե Տ Ր Ի Ս Տ Ի Կ Ա
Լ ու յ ա ե ն տ հ ս ե լ

Մ. ԳՈՐԿԻ.—Պատկերներ.

Ա. ՍԵՐԱՑԻՄՈՎԻՉ.—Պատկերներ.

ԳԻՆԸ 15-ԿՈՊ.

11.913